

Czy Organizacja Narodów Zjednoczonych jest nadal skuteczna w zapewnianiu bezpieczeństwa narodowego państw?

Ponieważ we współczesnym świecie pojawia się coraz więcej konfliktów zbrojnych, które trwają latami i zagrażają bezpieczeństwu ludności cywilnej, postanowiłam poruszyć temat skuteczności Organizacji Narodów Zjednoczonych w zakresie ochrony bezpieczeństwa państwowego. ONZ została utworzona po jednej z najbardziej krwawych wojen w historii i opierała się na negatywnych doświadczeniach ludzkości, aby uniknąć ich powtórzenia. Główną ideą sojuszu jest utrzymanie pokoju, bezpieczeństwa i rozwój współpracy między państwami. Współcześnie pojawia się coraz więcej krytyki i rozważań na temat skuteczności działań ONZ oraz tego, czy świat w XXI wieku w ogóle potrzebuje tej organizacji. Codziennie wśród światowych przywódców, obrońców praw człowieka i mediów pojawia się wiele zastrzeżeń. Na przykład: prawo weta stałych członków Rady Bezpieczeństwa, członkostwo w Radzie Bezpieczeństwa i liczba jej stałych członków, nierówność płci, korupcja, system wielosekcyjny, biurokracja i tak dalej.

Uważam ten temat za bardzo ważny i aktualny – organizacja ta powinna być sprawnym organem i nie mieć tak istotnych problemów. Nie możemy dziś dopuszczać do bezczynności wobec konfliktów zbrojnych, ludobójstw i braku konsekwencji w przypadku naruszenia rezolucji Rady Bezpieczeństwa. Dopuszczanie państw-terrorystów do stałej Rady Bezpieczeństwa jest niedopuszczalne i całkowicie sprzeczne z ideą sojuszu. Niemniej jednak cały świat znajduje się obecnie w fazie transformacji i myślę, że zmiany dotkną również funkcjonowania ONZ. Kiedyś organizacja ta była dla mnie wzorem dyplomacji i miejscem, z którym chciałam być związana, ale analizując działania ONZ z ostatnich 10 lat, moje zdanie się zmieniło.

Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ) jest największą, uniwersalną i najbardziej reprezentatywną organizacją międzynarodową w historii ludzkości. Jej główny cel, zapisany w Karcie, to utrzymanie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, zapobieganie konfliktom oraz rozwijanie przyjaznych stosunków między państwami. W tym celu organizacja wspiera również rozwiązywanie problemów gospodarczych, społecznych i humanitarnych, chroni prawa człowieka oraz sprzyja zrównoważonemu rozwojowi. ONZ jest uważana za uniwersalne forum, posiadające wyjątkową legitymację, stanowiące konstrukcję

nośną międzynarodowego systemu bezpieczeństwa zbiorowego i główny element współczesnej dyplomacji multilateralnej. Siedziba ONZ znajduje się w Nowym Jorku; ONZ ma również biura w Wiedniu, Genewie i Nairobi. Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości ONZ ma siedzibę w Hadze.

ONZ została utworzona po II wojnie światowej przez państwa – uczestników koalicji antyhitlerowskiej. Nowa organizacja, która zastąpiła Ligę Narodów, miała zapobiegać przyszłym wojnom. Od 2011 roku członkami ONZ jest 193 państwa, czyli prawie wszystkie suwerenne kraje świata. W skład struktury ONZ wchodzi sześć głównych organów: Zgromadzenie Ogólne, Rada Bezpieczeństwa, Rada Gospodarcza i Społeczna, Rada Powiernicza, Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości oraz Sekretariat ONZ. W ramach szerszego systemu organizacji działa wiele wyspecjalizowanych agencji międzynarodowych, funduszy i programów, w tym Grupa Banku Światowego, Światowa Organizacja Zdrowia, Światowy Program Żywnościowy, UNESCO i UNICEF. Głównym urzędnikiem administracyjnym ONZ jest Sekretarz Generalny ONZ; od 2017 roku stanowisko to piastuje portugalski dyplomata António Guterres.

Zgodnie z Kartą ONZ, członkostwo w ONZ jest otwarte dla wszystkich „państw miłujących pokój, które przyjmą zobowiązania zawarte w Karcie i które – według oceny Organizacji – są w stanie i chcą te zobowiązania wypełniać”. Przyjęcie każdego takiego państwa w poczet członków Organizacji następuje na mocy uchwały Zgromadzenia Ogólnego, na zalecenie Rady Bezpieczeństwa. Zgodnie z obowiązującymi zasadami, do przyjęcia nowego członka wymagane jest poparcie co najmniej 9 z 15 państw członkowskich Rady Bezpieczeństwa (przy czym 5 stałych członków – Wielka Brytania, Chiny, Rosja, USA i Francja – może nałożyć weto na decyzję). Po zatwierdzeniu zalecenia przez Radę Bezpieczeństwa sprawa przekazywana jest do Zgromadzenia Ogólnego, gdzie do przyjęcia rezolucji o przystąpieniu wymagana jest większość dwóch trzecich głosów. Nowe państwo staje się członkiem ONZ z dniem uchwały Zgromadzenia Ogólnego. Nowi członkowie ONZ mogą być przyjmowani tylko spośród państw uznawanych za podmioty prawa międzynarodowego.

Ale czym jest bezpieczeństwo państwa i jak ocenić skuteczność działań? Bezpieczeństwo państwa to przede wszystkim ochrona podstaw ustroju konstytucyjnego, suwerenności i integralności terytorialnej kraju przed zagrożeniami zewnętrznymi i wewnętrznymi. Obejmuje ochronę organów państwowych, zdolności obronne, walkę z terroryzmem i

przestępczością, a także zapewnienie stabilności gospodarczej i informacyjnej. ONZ może również wpływać na bezpieczeństwo społeczne i ekologiczne. Organizacja wpływa na bezpieczeństwo państwowe, działając jako główna międzynarodowa platforma zapobiegania konfliktom, utrzymywania pokoju i ustanawiania norm prawnych. Wpływ ten realizowany jest poprzez działania zbiorowe, sankcje, misje pokojowe i mediacje dyplomatyczne.

Następnie rozważę każdy z tych punktów wpływu. Przede wszystkim najsilniejszym instrumentem jest rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ. Kiedy Rada Bezpieczeństwa ONZ przyjmuje wiążącą rezolucję na podstawie Rozdziału VII Karty ONZ, może to: legitymizować działania międzynarodowe, uruchamiać sankcje, zezwalać na użycie siły, tworzyć koalicje i operacje. Jest to najwyższy poziom międzynarodowej legitymizacji politycznej. Rezolucje Rady Bezpieczeństwa ONZ przyjęte na podstawie Rozdziału VII Karty ONZ („Działania w przypadku zagrożenia pokoju, naruszenia pokoju i aktów agresji”) są unikalnym i najsilniejszym instrumentem prawa międzynarodowego. W tym miejscu należy odwołać się do Karty Organizacji, aby to potwierdzić.

Moc wiążąca (art. 25 Karty ONZ): W przeciwieństwie do rezolucji Zgromadzenia Ogólnego, które mają charakter zalecający, rezolucje Rady Bezpieczeństwa na podstawie Rozdziału VII są wiążące dla wszystkich członków ONZ. Legitymizacja działań (art. 39, 41, 42): Rada Bezpieczeństwa stwierdza istnienie jakiegokolwiek zagrożenia pokoju i decyduje, jakie środki należy podjąć, nadając w ten sposób działaniom międzynarodowym (sankcjom lub interwencji zbrojnej) najwyższą legitymację. Środki przymusowe (art. 41): RB ONZ może nakładać pełne lub częściowe sankcje gospodarcze, embargo na dostawy broni, zerwanie stosunków dyplomatycznych i inne środki niezwiązane z użyciem siły zbrojnej. Użycie siły (art. 42): Jeśli środki pokojowe okażą się niewystarczające, RB ONZ może upoważnić do użycia sił powietrznych, morskich lub lądowych w celu przywrócenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. To właśnie tworzy legalne koalicje międzynarodowe.

Kluczowy niuans: Siła tego instrumentu jest ograniczona zasadą jednomyślności stałych członków (prawo weta). Rezolucja może zostać przyjęta tylko wtedy, gdy żaden z 5 stałych członków (Rosja, USA, Chiny, Francja, Wielka Brytania) nie zagłosuje przeciw. Dobrym przykładem tego instrumentu jest interwencja ONZ w wojnie w Zatoce Perskiej. Był to konflikt zbrojny między Siłami Wielonarodowymi a Irakiem o wyzwolenie i przywrócenie niepodległości Kuwejtu w okresie od 2 sierpnia 1990 r. do 28 lutego 1991 r. Konflikt ten

znany jest z niespotykanego dotąd rozmachu użycia lotnictwa (nie tyle pod względem liczby samolotów, ile wpływu na przebieg działań bojowych) oraz „inteligentnej” i precyzyjnej broni, co zdaniem wielu specjalistów oznaczało początek nowej ery w sztuce wojennej (a także, ze względu na bardzo szerokie relacjonowanie działań bojowych w mediach, otrzymał nazwę „wojny telewizyjnej”). W koalicji ONZ wzięły udział prawie wszyscy byli sojusznicy ZSRR z obozu socjalistycznego, a sam Związek Radziecki, będący już w trakcie rozpadu, po raz pierwszy poparł USA.

Po inwazji Iraku na Kuwejt Rada Bezpieczeństwa natychmiast zaczęła działać – i można to uznać za bardzo skuteczne działanie. ONZ potępiła agresję, nałożyła sankcje, zażądała wycofania wojsk, a następnie zezwoliła na użycie siły. Międzynarodowa koalicja wyparła wojska irackie z Kuwejtu. Moim zdaniem misję tę można uznać za udaną, ponieważ agresja została szybko zatrzymana, większość państw poparła decyzję, a prawo międzynarodowe formalnie zadziało. Zdarzały się jednak również nieudane rezolucje. Ludobójstwo w Rwandzie (kwiecień–lipiec 1994 r.) – systematyczne niszczenie ludności Tutsi przez ekstremistów z plemienia Hutu, które w ciągu 100 dni pochłonęło od 500 000 do ponad 1 000 000 ofiar. Ta tragedia, będąca wynikiem napięć etnicznych i zaplanowana przez elitę Hutu, doprowadziła do śmierci aż 20% populacji kraju. W tym momencie w kraju działała już misja pokojowa (UNAMIR – Misja Pomocy ONZ dla Rwandy). Głównym problemem tej misji był jej ograniczony mandat. Siły pokojowe miały niewiele wojska i sprzętu i faktycznie zabraniano im aktywnego użycia siły. Tymczasem dowódca misji Roméo Dallaire jeszcze przed ludobójstwem ostrzegał kierownictwo ONZ, że przygotowywane są masowe morderstwa. Jednak duże państwa nie chciały poważnej interwencji. Później ONZ uznała Rwandę za jedną ze swoich największych porażek. W momencie gdy rozpoczęły się masowe morderstwa, część sił pokojowych została już wycofana. Następnie w 2005 roku pojawiła się koncepcja: „Responsibility to Protect” – „odpowiedzialność za ochronę”.

Kolejnym pod względem wpływu na bezpieczeństwo narodowe punktem są sankcje. Sankcje ONZ to ograniczenia nakładane decyzją Rady Bezpieczeństwa ONZ, aby wywrzeć presję na państwo, organizację lub osoby bez bezpośredniego użycia wojny. Mówiąc prościej: ONZ próbuje wymusić zmianę zachowania poprzez presję gospodarczą, polityczną i międzynarodową, bez uciekania się do twardej siły. Sankcje są niejednoznacznym instrumentem oddziaływania na kraj. Na przestrzeni lat światowej polityki widzimy Kubę, Koreę Północną, Irak po wojnie w Zatoce Perskiej. Często państwa dostosowują się do

nowych ograniczeń i nie wywiera to silnej presji na władzę, podczas gdy sankcje te dławią zwykłą ludność, pogarszając gospodarkę. Praktyka ta jest znacznie skuteczniejsza, gdy popiera ją więcej państw, a gospodarka kraju zależy od systemu światowego. Można zgodzić się, że nakładanie sankcji jest optymalną opcją presji w porównaniu z konfliktami zbrojnymi, w których giną ludzie.

Analizując historię działań ONZ, można przyznać, że Organizacja rzadko „rozwiązuje” konflikty ostatecznie z dnia na dzień – częściej jej praca polega na deeskalacji, utrzymaniu zawieszenia broni, ochronie ludności cywilnej i tworzeniu warunków do dialogu politycznego. Do ostatnich udanych działań, w których ONZ odegrała kluczową rolę w ostatnich dziesięcioleciach, można dodać: Sudan/Darfur (UNAMID – zakończona w 2020 r.). Wspólna misja ONZ i Unii Afrykańskiej, która przyczyniła się do ograniczenia krwawej rzezi w regionie Darfuru, zapewnienia bezpieczeństwa pomocy humanitarnej i wsparcia procesu pokojowego. Republika Środkowoafrykańska i Czad (MINURCAT – zakończona w 2010 r.): Misja zapewniła stabilizację sytuacji na granicy między RŚA a Czadem, zapobiegając rozprzestrzenianiu się konfliktu z Darfuru. Timor Wschodni (UNMIT – zakończona w 2012 r.): ONZ pomogła ustabilizować kraj po kryzysie w 2006 r., zapewniając przeprowadzenie demokratycznych wyborów i przywrócenie prawa i porządku. Burundi (ONUB – zakończona w 2006 r.): Misja ONZ pomogła zakończyć wojnę domową, zapewniając bezpieczne przejście do demokratycznego rządu. Haiti (MINUSTAH – zakończona w 2017 r.): Pomimo krytyki misja pomogła przywrócić podstawowe bezpieczeństwo i stabilność polityczną po obaleniu prezydenta w 2004 r. Liban (UNIFIL): Siły pokojowe ONZ patrolują „Niebieską Linie” między Izraelem a Libanem; mandat misji był przedłużany. Iran (2026 r.): Rada Praw Człowieka ONZ wszczęła dochodzenie w sprawie tłumienia protestów, co jest formą presji międzynarodowej.

I jednak, zadając główne pytanie: czy ONZ jest skuteczna w zapewnianiu bezpieczeństwa narodowego państw? Skłaniam się ku pozytywnej odpowiedzi. Moim zdaniem organizacja ta powinna kontynuować swoje istnienie i działalność. Nie można jednak pominąć faktu, że jej system jest przestarzały i wymaga reform. Głównym problemem zarządzania, jak mi się wydaje, są stali członkowie rady i ich prawo weta. USA, ZSRR, Wielka Brytania, Francja i Chiny były głównymi zwycięzcami i największymi potęgami militarnymi po II wojnie światowej. Był to kompromis polityczny i bez ich zgody ONZ w ogóle by nie powstała. Twórcy ONZ wychodzili z założenia: jeśli wielkie mocarstwa nie zgadzają się między sobą,

organizacja światowa i tak nie będzie w stanie zmusić ich do posłuszeństwa. Dlatego wbudowano je w system jako „obowiązkowych uczestników”. I właśnie im dano prawo weta. Przed ONZ istniała Liga Narodów. Upadła, ponieważ nie zdołała powstrzymać agresji, wielkie mocarstwa ignorowały jej decyzje, a niektóre kraje po prostu opuszczały organizację. Po tym postanowiono: lepiej dać wielkim mocarstwom prawo blokowania decyzji, niż tworzyć organizację, z której wyjdą lub którą zniszczą. Logika była pragmatyczna: nie można utrzymać światowego bezpieczeństwa wbrew woli największych potęg militarnych. Jednak dziś Rosja nakłada prawo weta na konflikty zbrojne, w których sama jest agresorem, nie dając Radzie Bezpieczeństwa możliwości nałożenia systematycznych sankcji i zorganizowania misji pokojowej od 2014 roku.

Formalnie to miejsce należało do Związku Radzieckiego. Po rozpadzie ZSRR w 1991 roku pojawiło się pytanie: kto zostanie jego „kontynuatorem” w organizacjach międzynarodowych. Miejsce zajęła Rosja – nie poprzez nowe głosowanie Zgromadzenia Ogólnego, ale dlatego, że większość państw faktycznie zgodziła się uznać Rosję za państwo-kontynuatora ZSRR. Rosja była największą republiką ZSRR, kontrolowała Moskwę – stolicę Związku, odziedziczyła większość armii, broni jądrowej i aparatu dyplomatycznego, przejęła też większą część długów ZSRR. Rosja posiadała większość ludności i terytorium byłego Związku. Ponadto pozostałe były republiki ZSRR w zasadzie nie kwestionowały tej decyzji. W grudniu 1991 r. przywódcy Rosji, Ukrainy i Białorusi ogłosili zakończenie istnienia ZSRR, następnie kraje WNP poparły kontynuację członkostwa Rosji w ONZ. Poważnych sprzeciwów ze strony innych stałych członków nie było i Rosja po prostu kontynuowała zajmowanie sowieckiego fotela.

Jednak kwestia legitymacji Rosji jako stałego członka ONZ jest ponownie dyskutowana obecnie. Po rozpoczęciu pełnoskalowej wojny w Ukrainie niektóre kraje i prawnicy zaczęli mówić, że Rosja rzekomo „nielegalnie” zajęła miejsce ZSRR albo że można ją pozbawić prawa weta. Jednak w praktyce jest to niezwykle trudne: Rosja pozostaje uznanym państwem członkowskim ONZ, kontroluje miejsce w Radzie Bezpieczeństwa od ponad 30 lat, a Karta ONZ nie zawiera prostego mechanizmu wykluczenia stałego członka. Dlatego prawnie i politycznie jej status pozostaje aktualny, pomimo sporów wokół tego. Argument krytyków jest taki: Związek Radziecki przestał istnieć. W Karcie ONZ nie ma bezpośrednio zapisanego automatycznego dziedziczenia miejsca stałego członka. Nie było odrębnego głosowania

Zgromadzenia Ogólnego ONZ. Zatem formalnie miejsce ZSRR powinno zostać zatwierdzone od nowa. Z tego punktu widzenia Rosja rzekomo „samodzielnie” zajęła fotel ZSRR.

Nawet biorąc pod uwagę wszystkie negatywne strony, należy rozumieć, że reforma jest prawie niemożliwa do przeprowadzenia. Aby zmienić status stałego członka Rady Bezpieczeństwa, trzeba zmienić Kartę ONZ. Wymaga to: poparcia 2/3 państw członkowskich i ratyfikacji przez wszystkich stałych członków Rady Bezpieczeństwa, włączając w to samą Rosję. Oznacza to, że system został specjalnie zbudowany tak, aby największe mocarstwa nie mogły zostać pozbawione swojego statusu wbrew swojej woli.

ONZ nie jest „światowym rządem” ani sądem, który automatycznie karze naruszcycieli. To platforma, na której państwa o różnej sile i interesach próbują: negocjować, ograniczać konflikty, unikać bezpośredniej wojny między dużymi mocarstwami. Z tego powodu system jednocześnie pomaga zapobiegać niektórym kryzysom i wygląda na niesprawiedliwy lub sparaliżowany w innych sytuacjach.

Bibliografia:

1. Karta Narodów Zjednoczonych (statut ONZ) – zwłaszcza Rozdział VII (Artykuły 39, 41, 42) oraz Artykuł 25.
2. Rezolucje Rady Bezpieczeństwa ONZ dotyczące wojny w Zatoce Perskiej (Rezolucje nr 660, 661, 678 z lat 1990–1991).
3. Rezolucje Rady Bezpieczeństwa ONZ dotyczące ludobójstwa w Rwandzie (Rezolucja nr 955 z 1994 r. dotycząca utworzenia Międzynarodowego Trybunału Karnego dla Rwandy).
4. Weiss, T. G., & Daws, S. (red.). *The Oxford Handbook on the United Nations*. Oxford University Press.
5. Zimbardo, P. *Efekt Lucyfera. Dlaczego dobrzy ludzie czynią zło?* (rozdziały o psychologii grupy i odpowiedzialności zbiorowej – kontekst decyzji ONZ).
6. Oficjalna strona Organizacji Narodów Zjednoczonych: www.un.org
7. Strona Rady Bezpieczeństwa ONZ: www.un.org/securitycouncil (zakładka "Rezolucje").
8. Strona Operacji Pokojowych ONZ (UN Peacekeeping): peacekeeping.un.org (sekcja "Our Missions" – dla misji UNAMID, UNIFIL, MINUSTAH).